

**ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА АГРАРНОМУ РИНКУ****LEGAL PROVISION OF ECOLOGICAL SAFETY OF FOOD PRODUCTS
IN THE AGRICULTURAL MARKET****Краснова Ю.А., д.ю.н.,
доцент кафедри аграрного,****земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національний університет біоресурсів і природокористування України****Мальчик О.М., студент I курсу магістратури
юридичного факультету***Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Стаття присвячена одній з найактуальніших світових проблем сьогодення – проблемі якості і безпечності продуктів харчування, які потрапляють на споживчий ринок. Встановлено, що, на відміну від багатьох країн світу, формування аграрних ринків з екологічно безпечною, такою, що відповідає вітчизняним та міжнародним стандартам продукцією в Україні лише зароджується, що, з одного боку, свідчить про суттєве відставання економічного розвитку держави від інших країн, а з іншого – підтверджує бажання країни стати рівним міжнародним партнером, який насамперед гарантує власним громадянам право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, зокрема через вироблення і реалізацію якісної продукції.

З'ясовано, що правове забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування на аграрному ринку в рамках екологізації всіх сфер суспільного виробництва виступає інститутом аграрного права, що формується за рахунок правових норм ветеринарного законодавства та забезпечується виконанням на практиці Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

У статті акцентується увага на таких правових проблемах у сфері забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування на аграрному ринку, як: 1) застарілість законодавства, що регулює аграрний ринок; 2) введення в дію нового законодавства, що регулює виготовлення органічної продукції, яке ще не отримало повноцінної реалізації; 3) правова невизначеність ролі особистих селянських господарств у забезпеченні аграрних ринків якісною і безпечною харчовою продукцією; 4) процес перевірки суб'єктів господарювання на предмет екологічно безпечних товарів несе диспозитивний характер та не має жорстких мір покарання, оскільки знищення товару виконується власником за прямим приписом контролюючого суб'єкта, або наявна матеріальна відповідальність незначного характеру.

З метою вирішення зазначених проблем запропоновано: удосконалити законодавство, що регулює діяльність аграрного ринку в частині гарантування ним реалізації якісної та безпечної продукції харчування; вдосконалити наявне правове регулювання експортної діяльності суб'єктів господарювання з метою забезпечення попиту споживачів на продукцію; покращити правове становище особистих селянських господарств, дозволивши їм бути продавцями органічної продукції, оскільки вони володіють такими можливостями; здійснити оновлення законодавства у сфері контролю та нагляду за безпечністю та якістю продуктів харчування.

Ключові слова: права людини, екологічна безпека, продукти харчування, аграрний ринок, якість, безпека, правове забезпечення.

The article deals with one of the most pressing global problems of today – the problem of quality and safety of food products that are entering the consumer market. It is established that, unlike many countries in the world, the formation of agrarian markets with environmentally safe, compliant domestic and international standards in Ukraine is only emerging, which, on the one hand, indicates a significant lag of economic development of the country from other countries, and on the other – confirms the desire of the country to become an equal international partner who, first and foremost, guarantees to its citizens the right to a safe and healthy environment, in particular through the production and sale of quality products.

It is found out that the legal provision of ecological safety of foodstuffs in the agrarian market, within the framework of greening of all spheres of social production, is an institute of agrarian law, which is formed at the expense of legal norms of veterinary legislation and is ensured by the State Service of Ukraine on food safety and consumer protection.

The article focuses on such legal issues in the field of ensuring the environmental safety of food products in the agricultural market, such as: 1) obsolescence of legislation governing the agricultural market; 2) the introduction of new legislation governing the production of organic products, which has not yet been fully implemented; 3) the legal uncertainty of the role of personal peasant economy in providing agricultural markets with quality and safe food; 4) the process of inspection of economic entities for environmentally sound goods is dispositive and not punishable, since the destruction of the goods is carried out by the owner at the direct order of the controlling entity, or there is a material liability of insignificant nature.

In order to solve these problems, it is proposed: to improve the legislation governing the activity of the agrarian market in terms of guaranteeing the sale of quality and safe food; to improve the existing legal regulation of export activity of economic entities in order to ensure consumer demand for products; improve the legal status of private farms by allowing them to be organic sellers as they have the capacity; update legislation in the area of control and supervision of food safety and quality.

Key words: human rights, ecological security, food, agrarian market, quality, safety, legal support.

Постановка проблеми. Відповідно до норм національного законодавства на державу покладений обов'язок захищати споживача та провадити контроль за якістю та безпечністю продукції [1]. Тобто у сфері якості харчових продуктів безпека та бажання споживача є локомотивом для функціонування аграрного ринку. Слід розуміти, що на розвиток аграрного ринку, окрім бажання кінцевого споживача, впливає економічна і політична ситуація, що визначається виконавчою владою. Такий інститут також є важливим чинником у процесі євроінтеграції та виходу України з економічної кризи, оскільки прорив національного сільськогосподарського товаровиробника на світові ринки допоможе закрити дефіцит бюджету, створити нові робочі місця, ідентифікувати Україну як надійного

стратегічного партнера. Проте варто розуміти, що наша держава зможе досягнути цієї мети лише у разі наявності екологічно безпечної продукції на аграрному ринку, а це станеться тоді, коли законодавство стане відповідати регламентам Європейського Союзу (далі – ЄС), товаровиробники перестануть гнатися за швидкими грошима, жертвуючи якістю, буде впроваджено жорсткий контроль та санкції з боку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-правові дослідження щодо безпечності, якості продуктів харчування та ринку органічної продукції формують коло професійних інтересів таких учених: В.М. Єрмоленка, А.П. Гетьмана, С.І. Бугери, Т.Г. Ковальчук, О.М. Туєвої, І.В. Зозулі, О.Г. Михайленко та багатьох інших. Проте

доволі часті зміни та доповнення спеціального законодавства у цій сфері та поява у зв'язку з цим практичних проблем їх реалізації змушують постійно звертатися до зазначеної тематики.

Метою цієї статті є аналіз вітчизняних основ правового регулювання забезпечення екологічної безпеки продуктів харчування шляхом дослідження основних принципів функціонування ринку сільськогосподарських товарів, переваг ринку органічної продукції та проблем, що супроводжують його діяльність.

Виклад основного матеріалу. Законодавство України визначає аграрний ринок як «сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції» [2]. На нашу думку, таке визначення є вузьким, адже не розкриває мети цього інституту – забезпечення продовольчої безпеки держави, обмін сільськогосподарською продукцією між товаровиробником та споживачем, здійснення супутніх послуг під час реалізації товарообміну, поліпшення економічного благополуччя держави та зміцнення її позицій на європейському просторі. Тому слід звернутись до правової доктрини.

Зокрема, у такому разі доречною є позиція В.М. Єрмоленка, який підкреслює, що: «Аграрний ринок включає біржовий ринок сільськогосподарської продукції, оптові ринки сільськогосподарської продукції (іноді у поєднанні з регіональними аграрно-маркетинговими центрами), оптово-роздрібні ринки сільськогосподарської продукції, аукціони, фірмові магазини сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарські виставки та ярмарки тощо. Допоміжними елементами інфраструктури аграрного ринку є: транспорт, складське господарство, зв'язок, системи цінового моніторингу, стандартизації, сертифікації, страхування тощо» [3].

Для характеристики аграрного ринку крізь призму економічних відносин та відносин продовольчої безпеки можемо звернутись до наукових підходів В.І. Семчика, який зазначає, що: «Аграрний ринок – це сфера товарного обміну, який здійснюється між продавцями і покупцями (юридичні і фізичні особи, територіальні громади, держава) як товарообмін, що виникає на підставі попиту і пропозиції за результатами аграрного товаровиробництва у встановлених місцях і формах шляхом укладання і виконання договорів купівлі-продажу, інших цивільно-правових правочинів на добровільно узгоджених умовах і цінах та волевиявлення продавців і покупців [4]. Тобто коло суспільних відносин, що виникає у разі функціонування аграрного ринку має людиноцентричний характер, тому слід додати, що питання дотримання технічних регламентів, державних стандартів на всіх процесах, що супроводжують сільськогосподарську продукцію, є надважливим, оскільки кожен має право розраховувати на екологічно безпечний товар.

У законодавстві є досить велика кількість визначення поняття «сільськогосподарська продукція», але інтегруюче поняття, на нашу думку, наведено у Податковому кодексі України, де значиться, що: «Сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – це <...> продукція/товари, що підпадають під визначення груп 1-24 УКТ ЗЕД, які містяться у Законі України «Про митний тариф», якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, вилловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) для продажу, переробки або внутрішньогосподарського споживання» [5].

Вищезазначені товари можуть бути представлені на агропродовольчих ринках за умови відповідності вимог щодо їх якості та безпечності. Законом України «Про осно-

вні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» встановлено, що: «цілі туші або частини туш парнокопитних та інших копитних тварин, туші свійської птиці, кроликів та малих диких тварин, риба, мед, яйця, молоко необроблене, сир домашнього виробництва і продукти рослинного походження можуть продаватися на агропродовольчих ринках за умови підтвердження їхньої придатності за результатами випробувань (досліджень) акредитованої лабораторії, яка знаходиться на агропродовольчому ринку, державним інспектором, який знаходиться на цьому ж ринку» [6].

Так, Ветеринарно-санітарні правила для ринків, які затверджені спільним наказом Міністерства сільськогосподарства і продовольства України та Головного державного інспектора ветеринарної медицини України № 23 від 04.06.1996 р., встановлюють низку вимог, які поширюються на сферу торгівлі сільськогосподарською продукцією. Зокрема, працівники ринку, в тому числі продавці, які мають контакт із продукцією, зобов'язані мати дійсну медичну книжку, у разі її прострочення або відсутності вони не допускаються до торговельної та господарської зони ринку [7]. Таке зобов'язання породжує права покупця щодо якості та безпечності тих продуктів, які представлені на ринку, відповідно до законодавства, яке регулює захист прав споживачів, оскільки кожен, хто має сумніви щодо належності з якості та безпечності, має право вимагати у продавця необхідну контрольну-вимірну вальну техніку та документацію щодо продукції та стану здоров'я продавця.

Обов'язок володіння дійсною медичною книжкою є актуальним у разі торгівлі молочними та м'ясними товарами, оскільки присутній відкритий доступ у продавця до товару, незалежно від того, хто є виробником продукції, а також слід розуміти, що заборони вживати ці продукти термічно необробленими немає, тому необхідно виключити всі ризики, які об'єктивно зможуть погіршити якість товару.

Положенням про державну лабораторію ветеринарно-санітарної експертизи, затвердженим спільним наказом Міністерства аграрної політики України та Державного департаменту ветеринарної медицини, встановлюється обов'язок щодо огляду та контролю на ринках усіх тварин, продукції тваринного та рослинного походження, що надходять для продажу або зберігаються у приміщеннях ринку (складах, базах, холодильниках, павільйонах, палатках тощо) незалежно від форми власності та підпорядкування [8].

Після проходження лабораторних досліджень продавець отримує експертний висновок, за наявності якого він може звернутись до адміністрації ринку щодо надання торгового місця, але якщо продукція тваринного походження за день не була реалізована, вона підлягає повторній перевірці з подальшим наданням торгового місця. Оскільки у працівників лабораторії є право безперешкодно відвідувати ринок та місця для торгівлі з метою перевірки дотримання санітарних норм, то у разі порушення останніх вони можуть призупинити торгівлю, а у разі порушення громадського контролю під час вилучення неяксної продукції, здійснення контролю за дотриманням порядку торгівлі тваринами та продукцією тваринного і рослинного походження можуть залучати до своєї діяльності працівників Національної поліції.

Якщо сільськогосподарська продукція є екологічно безпечною, вона відповідає гігієнічним нормам, то на неї надається дозвільний документ, що породжує право на санкціоновану торгівлю, але якщо продукція немає відповідних документів, то її не допускають як до оптових ринків сільськогосподарської продукції, так і до ринків роздрібно торгівлі.

З метою перешкодження погіршення якості продукції, в т.ч. екологічного аспекту, є прямий припис щодо

окремого розміщення критих павільйонів для торгівлі м'ясними та молочними продуктами, щодо заборони торгівлі овочами з підлоги, щодо заборони торгівлі зіпсованими або загниваючими овочами, зеленню, фруктами, ягодами [8]. Неякісна продукція підлягає вилученню, тобто її знімають з обороту, цю роботу на себе бере власник, але якщо він не виконує таке зобов'язання, то це покладається на контролюючий орган, тобто лабораторія мусить або самостійно знищити партію продукції, або передати це спеціальним підприємствам, проте таку діяльність слід проводити з певним застереженням щодо безпеки для населення та екології [9].

Занурення в проблематику екологічно безпечних продуктів для України є відносно новим поняттям, тому формування ринку екологічно чистих продуктів харчування в нашій державі відбувається під дією внутрішніх і зовнішніх чинників. Внутрішні чинники зумовлюють зростання попиту на безпечні та здорові продукти харчування з підвищенням рівня життя населення. Зовнішні чинники спричинені динамічним зростанням світового ринку екологічно чистої продукції та зацікавленістю міжнародної спільноти в Україні як потенційно потужному виробнику такої продукції. Дослідження останніх років свідчать про погіршення стану навколишнього середовища та здоров'я людини, що викликає занепокоєння у суспільстві [10, с. 137]. З метою нормативного закріплення вищезазначених чинників було прийняте Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 17 жовтня 2013 р. № 806-р, де проголошується забезпечення якості та безпечності харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва у результаті удосконалення системи сертифікації виробництва і стандартизації, впровадження на всіх підприємствах переробної та харчової промисловості систем управління якістю та безпечністю харчових продуктів, створення мережі лабораторій для визначення рівня якості сільськогосподарської продукції, делегування саморегульованим об'єднанням на засадах взаємовідповідальності частини повноважень щодо здійснення контролю за відповідністю сільськогосподарської продукції національним стандартам [11]. Люди раніше певною мірою намагалися себе самостійно забезпечувати сільськогосподарською продукцією шляхом утримання підсобних господарств та ведення огородинства. Проте актуальність та потреба з кожним днем росте, тому є усталені ознаки, які характеризують таку продукцію: продукт отримано безпечним шляхом без використання хімічних, біологічних чи фізичних впливів, тому жодного негативного ризику для здоров'я та природи немає; виробник має пошкікуватись про належну якість упаковки з можливістю її подальшої переробки. Ми можемо припустити, що законодавець наближається до ототожнення екологічно безпечних продуктів з органічною продукцією, яка розуміється як «сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва» Закріплення вимог щодо продукції, яка йменується як органічна, сталося на виконання Угоди про асоціацію, тобто функціонування ринку екологічно безпечних продуктів в Україні є передумовою для виходу на європейські ринки та умовою для стратегічного партнерства. Україна показала інтерес до формування ринку органічної продукції та провадить підтримку з боку держави, органів державної влади щодо розвитку органічного виробництва. Основним джерелом, яке регулює органічне виробництво, є Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який містить зобов'язання з боку влади прийняти нові нормативно-правові акти та впорядкувати наявне законодавство з метою безперешкодного функціонування ринку органічної продукції [12].

Аграрна сфера є досить цікавою для міжнародних партнерів, це зумовлено оновленням законодавства, що регулює органічну продукцію, адже сертифіковані товаровиробники, що підлаштували своє виробництво під норми свіжого законодавства, яке орієнтоване на регламенти ЄС, стали випускати конкурентоспроможну продукцію, яка викликала зростання експорту сільськогосподарських товарів. Вітчизняні експортери сміливо співпрацюють з європейськими партнерами через експорт курятини, ріпаку, макухи, ячменю, сої, пшениці, кукурудзи, соняшникової олії [13, с. 13]. Ще одним доказом якості української сільськогосподарської продукції для світових партнерів є те, що аналітика дає цифри щодо експорту української органічної продукції, який втричі перевищує обсяги внутрішнього споживчого ринку в Україні і нині становить 99 млн євро [14]. Слід розуміти, що найбільшими споживачами якісної, органічної продукції українського походження є Нідерланди, Швейцарія, Австрія, Франція, Данія, Німеччина, Литва, Італія, Великобританія, Польща, тобто країни з розвиненим, диверсифікованим споживчим ринком, які потребують виключно якісної продукції. Співпраця зі світовими споживачами несе позитивні риси через укріплення міжнародного авторитету України, створення нових робочих місць, наповнення бюджету, але все це відбувається завдяки вдалому географічному розташуванню, великій кількості чорноземів та обопільного інтересу контрагентів, за цих умов не слід забувати про національного споживача. Адже вищезазначені цифри показують збільшений інтерес до європейського споживача, а ніж до співвітчизника, а також є проблема екстенсивного використання природних ресурсів з метою більшого заробітку, але слід розуміти, що екологічно безпечна продукція виробляється за бережного ставлення до екосистеми, ґрунту та залучення розробок науки з метою забезпечення продовольчої безпеки.

Екологічно безпечна продукція отримується шляхом заборони: використовувати генетично модифіковані організми з метою поліпшення її властивостей; використовувати антибіотики, гормони росту, пестициди, електричний вплив, іонізуючий вплив; заборони щодо використання методів чи речовин, які приховують або можуть ввести в оману покупця щодо екологічного походження продуктів.

Законодавець чітко визначив, що органічним може бути продукт, який складається з 98% органічних речовин і 2% неорганічних речовин, тоді дозволяється проставляти на упаковці надпис «органік», якщо продукція сільськогосподарського походження не відповідає умовам законодавства у сфері органічного виробництва або її виробили на етапі переулаштування виробництва під вимоги галузевого законодавства, то проставляти на упаковці слова із коренем «еко», «біо» і їх похідних будь-якою мовою світу заборонено. Продавець, ринок сільськогосподарської продукції або будь-який інший суб'єкт господарювання, який реалізовує органічну продукцію, зобов'язаний мати сертифікат від виробника, у разі відсутності сертифіката необхідно здійснити перемаркування продукції, забравши надпис «органік» і продавати такий товар як неорганічну продукцію [12].

Досить незрозумілим є ставлення законодавця до такого соціального інституту, як особисте селянське господарство, під час виготовлення екологічно безпечної продукції. Адже зі ст. 1 Закону України «Про особисте селянське господарство» зрозуміло, що особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг з використанням

майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму (далі – ОСГ) [15]. ОСГ здійснюють виробництво сільськогосподарської продукції без статусу сільськогосподарського товаровиробника, проте такі господарства діють на основі самоокупності, тому з метою забезпечення кращого рівня життя вони займаються продажем аграрної продукції, яка часто не є надлишками, а є основним вектором діяльності.

Слід розуміти, що в руках ОСГ є достатня кількість землі та природних ресурсів, які можуть задовольняти внутрішній попит на екологічно безпечну, органічну продукцію, з огляду на те, що станом на 2019 р. в Україні було зареєстровано 3996,5 тис. таких господарств [16].

Відповідно до Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року [11] держава називає пріоритетним напрямом сприяння розвитку органічного землеробства насамперед в особистих селянських господарствах, пріоритетну підтримку тваринництва, зокрема м'ясного скотарства, свиначства, козівництва, вівчарства, кроликівництва, бджільництва, індиківництва, за рахунок мотивації особистих селянських господарств, рослинництва, зокрема ягідництва, садівництва, виноградарства та непромислового виноробства, овочівництва, шляхом мотивації особистих селянських господарств. Тобто держава зацікавлена у функціонуванні ОСГ як суб'єктів, що діють і сільському господарстві і можуть допомогти забезпечити продовольчу безпеку країни загалом та задовольнити попит на екологічно безпечну, органічну продукцію сільськогосподарського походження. Проте прослідковується права колізія, адже за приписами стратегії держава воліє, аби ОСГ провадили органічне землеробство з метою наповнення аграрного ринку органічними продуктами, які походять із такого господарства, втім у нормах Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» зазначено, що оператором, тобто підприємцем, який займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції може бути юридична особа або фізична особа-підприємець. Це своєю чергою порушує принцип координації, взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні [12].

Держава на вимогу реалізації свого зобов'язання щодо безпечності та якості продукції реалізує систему контролю за операторами ринку. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин»: «Заходи державного контролю здійснюються у формі аудиту, інспектування, передзайного та післязайного огляду, відбору зразків, лабораторного дослідження (випробування), документальної перевірки, перевірки від-

повідності, фізичної перевірки. У межах заходів державного контролю здійснюється державний моніторинг» [17].

Якщо звернутись до законодавства у сфері державного контролю суб'єктів господарювання, яке регулює діяльність тих товаровиробників сільськогосподарської продукції, які не підпадають під регулювання вищезазначеного закону, то головним інструментом є перевірка з можливістю відібрати зразки продукції, призначити експертизу, одержати пояснення, довідки, документи, матеріали. Тобто держава створила велику кількість способів контролю виробництва екологічно безпечної продукції в сільськогосподарському сегменті з метою задовольнити попит громадян на екологічно безпечну продукцію. Але на практиці недобросовісні виробники нехтують якістю з метою отримання більшого прибутку, оскільки їх не лякає ніяка адміністративна відповідальність та матеріальні збитки, передбачені законодавством. Проте тепер вибір за товаровиробниками: чи переводити виробництво під вимоги законодавства у сфері органічного виробництва, пройти належним чином сертифікацію і чесно маркувати продукцію символами «органік», чи все ж таки далі застосовувати нечесні шляхи економії сировини у виробництві сільськогосподарської продукції, застосовувати гормони росту або агрохімікати з метою пришвидшити отримання прибутку, одночасно наносячи шкоду споживачу. А також є вибір і в громадян: купувати дешеві продукти, які є низькоякісними та екологічно небезпечними, або платити більшу вартість чесним товаровиробникам, які не ризикують нашим здоров'ям та довкіллям.

Висновки. Таким чином, нами було досліджено, що держава має зобов'язання щодо забезпечення громадян екологічно безпечними продуктами, тому віднедавна почала провадити політику безпечних та якісних продуктів, у т.ч. сільськогосподарських, з метою покращення благополуччя населення, а також з метою виходу на європейські ринки. До сільськогосподарського товаровиробника, який очевидно виготовляє продукцію задля виведення її в обіг на аграрний ринок, представлено низку суворих вимог, яких потрібно дотримуватись у процесі від початку створення продукції до її реалізації. Ці вимоги беруть свій початок із 90-х років, слід зауважити, вони були формальними і давали товаровиробнику можливість нечесно провадити господарську діяльність. Наступним етапом можна вважати галузеве законодавство після 2014 р., на цьому проміжку часу вимоги стали носити імперативний характер і повністю регламентують усі процедури, яких має знати продукція перед тим, як потрапити в продуктовий кошик покупця. Тому ми вважаємо, що розвиток законодавства у сфері дотримання екологічно безпечних стандартів провадження господарської діяльності, а в результаті – отримання екологічно безпечних продуктів має позитивні тенденції для споживачів, оскільки забезпечує їхнє право на екологічно безпечну сільськогосподарську продукцію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 08.03.2020).
2. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/1877-15/sp:max100?sp=:max100&lang=uk> (дата звернення: 08.03.2020).
3. Аграрне право України : підручник / В.М. Єрмоленко, О.В. Гафурова, М.В. Гребенюк та ін. ; за заг. ред. В.М. Єрмоленка. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 608 с.
4. Семчик В.І. Теоретичні засади формування організаційних та правових інститутів аграрного ринку. *Організаційно-правові проблеми розвитку аграрного та земельного ринків в Україні*: наук. доп. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. С. 5–18.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 08.03.2020).
6. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів : Закон України від 23.12.1997 р. № 771/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (дата звернення: 08.03.2020).
7. Про затвердження ветеринарно-санітарних правил для ринків : Наказ Міністерства сільського господарства і продовольства України та Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 04.06.1996 р. № 23. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0314-96> (дата звернення: 08.03.2020).

8. Про затвердження Положення про державну лабораторію ветеринарно-санітарної експертизи на ринку : Наказ Міністерства аграрної політики України та Державного департаменту ветеринарної медицини від 15.04.2002 р. № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-02> (дата звернення: 08.03.2020).
9. Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції : Закон України від 14.01.2000 р. № 1393-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-14> (дата звернення: 08.03.2020).
10. Мартинюк А.О. Внутрішні і зовнішні чинники формування ринку якісних та екологічно чистих продуктів харчування в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 28. С. 135–139.
11. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-р> (дата звернення: 08.03.2020).
12. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 08.03.2020).
13. Проблеми та перспективи розвитку реальних секторів економіки України. URL: <https://ua.energy/wp-content/uploads/2019/12/Dodatok-A.pdf> (дата звернення: 08.03.2020).
14. Експорт української органічної продукції втричі перевищує обсяги внутрішнього споживчого ринку в Україні і нині становить 99 млн євро. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2744094-ukraina-eksportue-organichnoi-produkcii-vtrici-bilse-za-obsagi-vnutrisnogo-rinku.html> (дата звернення: 08.03.2020).
15. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15> (дата звернення: 08.03.2020).
16. В Україні кількість особистих селянських господарств зменшилась майже на 1%. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2667442-v-ukraini-kilkist-osobistih-selanskih-gospodarstv-zmensilas-majze-na-1.html> (дата звернення: 08.03.2020).
17. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин : Закон України від 18.05.2017 р. № 2042-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19> (дата звернення: 08.03.2020).